

Postquam autem Hebreorū nobis obuiam factus
exercitus
Alij iuxta littus, prop̄ iacentes.
Rubri maris, erant congregati.
Alij liberis in fuitibus dabant cibum,
Simil & uxoris, fatigati labore
lumentis, simul & domorum suppellex,
Ipsi autem inermes omnes ad pugnam,
Videntes nos exclamarunt lachrymabilem
Vocem, & ad celum conuerſi innumeris
Deum paternum, multa autem erat hominum turbā
Nos autem omnes gaudium cepit sigillatum.
Deinde contra illos fecimus castra,
Belzephonitis appellatur urbs.
Postquam autem Sol occidisset,
Quicquid exp̄ectantes crastinam pugnam,
Confisi populo & horrendis armis.
Deinde diuinorum incipiunt miraculorum
Prodigiū uiderit & aliqua repente magia
Columna nubis stetit in terra
Et rufus paulo post perrexerunt triduum, ut idem Demetrius ait & huic congruenter sacra biblia.
Non habentes autem ibi aquam dulcem, sed amaram, Deo subente lignum quoddam iniecere in fontem
factam aqua dulcē, inde in Elim peruerterunt & inuenierunt ibi duodecim fontes aquarum & se
puagiaria arbores palmarum. De his & aene que apparet Ezechielis in libro de Educatione introda
cit quandam cum Mose loquentem de palmis & duo decim fontibus hoc paſto.
Optime Mose attende, qualem locum
Inuenient iuxta hunc sublevum campum;
Vidisti unquam similem huius
Ilicet Tunc lumen circumfulsit illum
Et letitiae signum, sicut columna ignis.
Ilicet campum inuenientis op̄scum
Humidioris fontes liberalis locus profundus
Fontes ebulliens duodecim ex una petra,
Arbores autem multe palmarum sunt
Fructuosa, septuaginta & abundans
Es̄ herba iumentis papulum.
Deinde subiicit aue que apparuit,
Aliud autem preterea uidimus animal nouum
Mirabile, quale nunquam quisquam uidit.
Dupliciter enim erat longitudine ad aquilam,
15 Delfinatu.] ex Sebiride regione, decem milia, ex Mendes & Sebenetide, nigriti milia
Barbitide, Leontopoliide, Bathribide, ad decem milia.
16 Penuriam.] sed ultra 40 stadia, rursus irriguam esse. Sed is quidem mensuram Syriaco
rus schoenorum scripti in primo libro aī Hierosolyma sita ē in sublimi & aperio loco. Structus
esse aliquas partes murorum ex lapide polito, plerasq; autem ex silice & esse circumferentiam urbū
statim X XVII. Esse autem & fontem eo loci, qui abunde aquam ebulliat.
17 Defluebat, dicit autem in primo libro sic
Fluxus autem defluerit admirabile aliud
Visus & maximus lauacris
Fluxus implet profundum fluxum egressum.
Et deinceps. Quibus subiectis de impletione ait Hec ex Alexandro Polyhistore.

18 Detinuit.] his adiungenda sunt & ea que de iudeorum captiuitate sub Nabuchodonosore
tradantur, qui cōtra deficientē expeditione suscepta, uicit & regionē sibi rursum subiecit, accidit cāte
ut codim

Inter nostra & Hebreorum castra.
Deinde illorum dux Moses, accipiens
Virgam Dei, qua prius Aegyptio mala
Monstra & signa machinata fuerat,
Verberauit rubri terga & diuīsi medium
Profundum maris, ipsi uero omnes fortiter
Ruebant celeres per falsum uadum
Nor̄g in ipso sequebant statim,
In uestigia iſorum non est ingrediſti
Cum clando re currentes, curruam autem rote
Non uertebantur, tanquam uinculis illigati.
De eis autem lumen tanquam ignis magnum
Videbatur nobis ut concire licet, aderat
Ipsius auxiliator Deus. Postquam autem iam ultra
Mare erant, fluvius illidebat magnus
Iuxta nos; & aliquis clamauit uidentis,
Fugiamus domum ab omnipotenti manu:
Quae his auxiliatrix est, nobis autem misericordia
Perniciem affert. Et mundauit uadum
Rubri maris, & exercitum perdidit.

Pennis uariis & coloribus.
Pedis quidem ipsius purpureum era.
Crura milo similia & in ceruice
Crocea lanugine uariata erat,
Caput autem & simile
Et melina pupilli apertis
Circum circa pupilla lauīt scutum granum uidebatur.
Vocem autem omnium habuit optimam.
Respx uidebatur omnium autum,
Quæ utrum libeat intelligere. Omnes enim uolantes
sunt simili.
Post ipsum timide incedebant:
Ipsi autem primus tanquam taurus superbus
Ingrediebatur, celerem gressum gerens pedum.
Euolemus uero &c.
15 Delfinatu.] ex Sebiride regione, decem milia, ex Mendes & Sebenetide, nigriti milia
Barbitide, Leontopoliide, Bathribide, ad decem milia.
16 Penuriam.] sed ultra 40 stadia, rursus irriguam esse. Sed is quidem mensuram Syriaco
rus schoenorum scripti in primo libro aī Hierosolyma sita ē in sublimi & aperio loco. Structus
esse aliquas partes murorum ex lapide polito, plerasq; autem ex silice & esse circumferentiam urbū
statim X XVII. Esse autem & fontem eo loci, qui abunde aquam ebulliat.
17 Defluebat, dicit autem in primo libro sic
Fluxus. n. in sublimis confectus, in pluviis nihi.
Mīssum muligandum monobis in uerticibus
Fluxus implet profundum fluxum egressum.
Veritur, & sicca campo puluerata fontis
Et deinceps. Quibus subiectis de impletione ait Longe uisa ostendit summa miracula populo.

at tempore pater ipsius Nabopolassar exortaret & Babylonē moreretur, cum regnasset aī os
XX I. Cognita itaq; nō diu post mortē patris, Nabuchodonosor rebus Aegypti cōpositis & reliqua
regioni, & capiūs iudeorū ac phoenici & syrorū in Aegypti mandatis, in Babyloniam rediſ
19. Fuit.] Hec Iosephus. Inueni autem & in historiis abdenti de iſuīs de Nabuchodonosore
hec. Megalibenes autem aī Nabuchodonosorem Hercule fortiorē fuſſe &c.
20 Seruitutem. Cuīs causa erit Medes Alſyriū germe, Vtinam ille priusquam datus fuſſerit
ciuib; Charybdi aliquā ubi mari submersus periſſet radicis aut alio itinere arrepto in solitudinem
delatus fuſſet, ubi neq; urbes, neq; uia hominum: Belue autem p̄scus habent & aues errant, in petris
& p̄culancis foliis errant.

ARGUMENTVM IN LIBRVM DECIMVM

Eusebii de Preparatione Evangelica.

N hoc decimo libro Ethnicos sycohantas ingratisudinis & ferti
reos pergit noster Eusebius, Ingratisudinis quidem, cum ostendit
eos ab Hebreis & Barbaris quibusdam Geometriam, Arithmeti
cam, Astronomiam & alias praeclarissimas artes accepisse, ac nihilo
seculi eos, a quibus artes didicerat, Vatiniano odio prosecutos;
ipsiis etiam Christianis uito uertitile quod Hebreorum Theologi
am omnes alias artes quantumvis liberales excellentem propter
Dei gloriam & salutem animarum receperint, ac constanter profiterentur. Furti us
rō, cum probat cosdem quecumq; potenter Ethica praecepta & alia utilia dogmata ē
Hebreorum libris excerpſſe, ac pro suis uenit, ille. Multos etiam Philosophes, Hi
storicos, Oratores, Poetas in facta Aelopis cornicula alienis plumis se ostentasse, ac
uersus, sententias periodos, orationes & libros alienos, suppresſis auctorum nominibus,
pro suis obruiſſe legendos. Econtra Christianorum Moſi ſcripta probantum,
candorem, ueritatem Moſi & prophetarum, egregiē & laudat ex annorum mundi
xp̄e aoz iaz colligit, & femina qualisq; de uno Deo cognitionis Ethnicos ab He
breis accepisse, monerit. Supparit annorum mundi, huic libro inferta, maiorem fru
ctum ferit, si quis eam cum Hebreā & ἡγετο γέρα (quam omnes cordati optimum
certissimamq; esse farentur) accuratē cotulerit. Cetera in Annotationibus breuerit
funt indicata.

PRÆFATIO.

AE Closophus. & alia huiusmodi multa, que brē
uitati conſulentes prætermisimus, & ad alia tran
ſire constituimus. Nam quoniam i quibus ratio
nibus gentilium fabulis contemptis, ſcripturam
Hebreorum uſcepimus, dictū eſt: ac ipſos Græ
cos, & uitam, & doctrinam Hebreorum admira
tos fuſſe, autoribus suis demonſtratum. Aḡe iam declarēmus,
multa quoq; ab Hebreis ſumpſiſſe. Quemadmodū, inquit, Geo
metriam, Arithmetiā, Musicam, Astronomiā, Medicinam, ipsa
deniq; literarum elemēta artes q̄ cæteras à Barbaris, ut poſtea o
ſtendam, accepérūt, ſic de pietate in unum Deum, ac reliqua, quæ
ad utilitatē animæ pertinere uidentur dogmata, non aliunde quā
aludēs, ut paulo p̄st patebit, habuerunt, 2 Quod ſi quis conte
dat, naturali quadam ratione ipſos ea inueniſſe, nec hoc quidē re
cufabimus. Nam ſi ea, quæ à prophetis Iudæi accepérunt, & pre
clarissimi Græcorum philoſophi conſcriperunt, diligēter ſequi
uolumus, non erimus certe accufandi

Scolia in Proemium libri decimi Eusebii Pamphili de Euangelica preparatione,
In hoc libro affirmit Eusebius, Ethnicos inuile Hebreorū ſcripta damnare, cū iliorū maiores, nō mo
do honorificā mētionē, ſcripturarū iudaicarū, in ſuis libris fecerint, ſed etiā artes pulcherrimas &
N 5 honestissimas.

bonissimas Geometriam, Arithmeticam, Musicam, Astronomiam & Medicam artem à Iudais tradidicarent & magna cum laude professi sint. Quid si has artes nemo iure reprehendere potest, multo minus Theologia Hebreorum, que diuinitas patefacta, & omnibus istis artibus quantumvis liberalibus prestantior est, exagitaanda & contemndaenda est.

1. Quibus de rationibus Hebreorum philosophiam Graecæ pretulerimus, quodlibus, consiljs ab ipsis sacros libros receperimus: sibra diximus deinde etiam ipsos Graecos non ignoravimus sive nrorum horum, sed nominaq; illorum meminimus & uitam admirato esse: addentes etiam regiam metropolis & eius historie mentionem illos multam fecisse. Age nunc uideamus, quod non solum dignitati sunt minimis huic scriptura sed etiam in simili disciplina & doctrina in quibusdam ad cultum anime tendentibus dogmatibus imitatores fuerunt.

2. Quidammodum igitur de plurim Deorum crudelitate, de mysterijs & sacrificijs, de historijs & fabulosis Dorum narrationibus, deq; fabularum allegoricijs mythologij & de reliquo superfluo errore in precedente sermone diximus, quod scilicet ipsi hac à Barbaris habebat: simulq; quod antiquissimi Graecorum per multis peregrinationibus non sine labore tanquam sibi à Barbaris emendantes mathematice, propriam philosophiam constituisse vidimus. Sic etiam quod de pietate erga unum omnipotentem Deum, & dogmatibus in anime utilitatem quesitis, queq; alias in philosophia presentantissima sunt, non aliunde quam à solis Hebreis nati sunt, breui demonstrabitur. Quid si non uita & aliquis dicat illos naturalibus noticijs motoris illa etiam non solum Hebrei inde ab initio per nulla fecula est theologie prophetis tradita, sed etiam ab aliquibus, si non omnibus, attamen ijs qui in Grecia laude excelluerunt, agitata, & philosophorum scholis trita sunt, iniiciati sumus.

Quod Graci non solum à Barbaris artes, sed alterius inuenta dictaque furantes, suo nomine atrici bubant. Cap. I.

Non i autem miretur quispiam, si ab Hebreis multa eos furatos esse, assertimus, cum non modo disciplinas atque artes à Barbaris abstulerint, verum etiam ad hos usque dies ambitioni seruentur, alterius inventionem furentur: immo uero nonnulli uniuersa aliorum volumina suis non minibus a scripsierunt. Non sunt mea hæc uerba, sed eos ipsos auditis, cum alter alterius furti arguit. Quid primum offendere aggrediamur, ut mores eorum faciliter cognoscas. Cum enim ipsi alter ab altero furti honorem sibi attripiat, quomodo abstinerè à nostris poterit? Clemens igitur nosfer in sexto, aduersus gentes poetarum, philosophorum, historicorum, orationemq; furtarum oculis posuit. **2.** Textus enim ipsos Orphæ, Homeri, Hesiodi, Heracliti, Platonis, Pythagora, Herodoti, Theopompi, Thucydidis, Demosthenis, Aeschini, Lylac, Iosocratis, aliorumq; transcriptis & contulitis ipsa ostendit, multos nominibus suis aliorum edidisse volumina, uelut non multi aliorum Euphratii Cyrenei Musæi Tæprios librum integrum sibi attribuit: ne inuenta sibi solum perutilia à Barbaris dogmata furatos esse, verum etiam quæ nobis perscribunt. sanctos uiros mitraculos tradidit, sicut fabulos implicuisse: perconaturq; ab eis falsâ sine quæ scribitur, an ueritatis aliquid continetur. Si falsa, inquit, ut medæcas contemnemus: si uera, cur ea quæ à Mose ac prophetis facta esse dicuntur, non credunt? Similia enim multa esse nemo ignorat, sicut illud quod in primis fertur, lôgo tòpore loué nō plicuisse, uniuersam Greciam aquarū penuria confecta, Apollinem interrogasse, quid libi esset faciendum: responsumq; oratione ipsius Aeaci opus esse. Ascendit igitur rogatus in monte Aeacus, & nudus in cœli extensis manibus communem patrem omnium inuocauit, orauitq; ut ab hac calamitate liberare Greciam dignaretur, quo ad huc oratæ, nubes excitatae tonitrua facta, magnus uis pluvia subito erumpens, uniuersam Greciam irrigauit ita orationibus Aeaci fecundissimus Græcis annus tunc fuerat. Hoc inde sumptu ele quis

non uiderit? Et uocauit Samuel Dominum, & Dominus uoces & pluviam in diebus mœfis. Innumerabilia huiusmodi Clemens conscribit, quibus furacitatem Graecorum ostendit: quem si legeris, quanta sit eorum ambitio: non ignorabis. Verum quoniam iste noster est, ab ipsis Graecorum philosophis, ut solemus, lacrocina Graecorum ostendamus. Audis ergo quid de hac placere scriptis Porphyrius in libro de Studio suo auditu. **3.** Apud Longum, inquit, ad honorem Platonis, ut singulis annis fieri soleat, multissimum philosophi coenabamus, & post coenam, ut sit, colloquemur. Cum inter rim inter Caystrum & Maximum ora diffensio est. Maximus enim Ephorum Theopompo anteponet. Caystrus uero fuisse, nihil à se ipso **4.** Comma pro scriptis ostendebat, ac Damacho, & Callisthene, & Anaximene plura sententias quam tria millia commutatum sublat, & in conciones transposita ostendebat. Tunc Apollonius grammaticus: Ignoras, inquit, Caystru Theopompi etiam quem tu laudas, furtis plenum esse. Nam in undecimo de Philippo ab Areopagite Iosocratis, quod nihil aut boni, aut mali aliud, quam à se ipsis hominibus accidat, ceteraque huius ad verbum transcriptis. **5.** Sed & non orationes solummodo ille furatur, uerum etiam aliorum gesta falso alijs tribuit. Nam cum Andro historiam diuinationum conscripsit, dicatq; de Pythagora, quod uero a puto haustam in Metaponto sitiens, postquam biberit, in tertium diem terra motum fore prædicterit. Haec omnia Theopompi ad alios transtulit. Phærecidem enim Syrum ita prædictisse essent, nec in Metaponto, sed in Syria id fuisse dicit. Sybaris quoq; urbs captiuitate ad Messene urbis causam transtulit. Tunc Nicagoras: Ego quoque inquit, cū historiam eius legerem, multo ipsum à Xenophante accepisse, mutasseq; ad peius, consideravi. Xenophon enim in quarto Pharnabazi & Agesilaui collocutionem propter Apollonphanem Cyzicenum factam ita conscripsit, ut & dignitas & mores utriusque, quomodo legas, cerni oculis videatur. Hanc in undecimum historiæ Graecæ Theopompus traduxit. Itaque dicit, ut multa tardaque uideantur. Vt enim furtum celaret, ea interposuit, quæ cunctationem quandam colloquientem ostendunt, & animatum Xenophontis orationem corrumptunt. Tunc Apollonius: Cur Theopompi & Ephorum uiros in dicendo tardos furti accusamus, cum Menander quo Poetarum farta similiter fecisse inueniatur? Erab Aristophane grammatico, qui eum ualde amabat, admonitus fuisse dicatur: Vnde Latinus sex libros edidit, quos de Menandri furtis inscripsit, ubi omnia quæ ab alijs accepit, unum in locum contulit, sicut Philostratus Alexandrinus de Sophocle fecit. Cæciilius autem integrum ad finem fabulam Antiphonis, quæ lonista dicitur, à Menandro in Disidæmonem transcriptam ostendit. Sed quoniam in hanc rem nescio quomodo incidimus, ego quoque accusare Hyperidem uolo multa fuisse à Demosthenè furatum. **6.** uerum quoniam eisdem fuerunt & temporibus, uestræ puto conjectura relinquendum, quis nam ab alio furatus sit. Ego uero Hyperidem existimo, si autem uos Demosthenè ab illo acceptissime contendet, laudandum: quoniam quæ accepit, multo prestantiora reddidit. Vt per uerandum autem Hyperidem duco, si elegantiissimæ Demosthenis oratione ad peius cōuerit. Et post pauca: Hellanicus etiam, inquit, quæ de moribus Barbarorum conscripsit, ab Herodoto, & Damalo intercepit. Quid uero aut de Herodoto dicam, qui in secundo ab Hecataeo Milelio multa transtulit, ueluti de Phoenix, aut de fluviali equo, de uenatione crocodilorum: aut de Iosocrate atque Demosthenè, quorum alter in numula oratione, alter in oratione aduersus Onetorem, omnia quæ de quaestionibus illis in oratione aduersus Onetorem dicit, eisdem ferè uerbis translatis. Aut de Dinarcho, qui multa eisdem uerbis transcriptis: **7** Antimachus

etiam poeta, multa furatus ab Homero, parsque immutata scriptisse inuenitur. & uerum ne alios furti crimen accusando, ipse qualis fur reprehendi possum, unde haec habui, dicendum mihi esse video. Lysimachus igitur duos libros de furtis Ephori conscriptis Polionis etiam ad Soteridem epistola extat de Cresi furtis. Liber etiam eiusdem legitur de simili Herodoti criminis. Et in libro quem de Veligis inscriptis, furtu Theopompi recitat. Tum Prosenes: Alios quidem fures deprehendit. Platonem autem, cuius solennitatem tanquam herois celebitates apud Longinum contuenimus, hoc ipsum fecisse) uero enim furti uocabulum dicere, cum de Platone uerba facio) non deprehendit. Quid ais, inquit, Calletes? Aio, inquit, quodibus ipsis probato. Et fortassis multo plura inuenirentur, si eorum, qui apud Platonem philosophati sunt, libri omnes reperirentur. Nam cum his diebus Protagore de ente librum legerem, aduersus eos, qui unum ens dicunt esse, eadem omnino inueni scripta quae apud Platonem leguntur. Quod utita esse cognoscatis, ipsum auditis: nouitate namque rei commotis, memoriter omnia tenere studui. His dictis, uerba ipsorum philosophorum conscribit, quibus apertissime furem fuisse Platonem ostendit. Sed fatis iam dictum est, quod alter ab altero Greco furentur, & alter alterum studiose redarguant.

Scholia in Cap. I.

Grecorum furtarum in hoc capite redarguit Eusebius. Vitius autem testimonij Clementis Alexandrinii, qui praeclarissimas artes, leges & instituta, Graecos apud Hebreis & Barbaris relatae manus traditas accepisse & se illarum inuentores esse gloriosi esse ostendit, & Porphyrius, qui in libro οὐδὲ φιλοσόφοις αἴρεται τοις furtis historiorum, Poetarum & Philosophorum adeo, ipsum Platonis, descriptis. Fortassis idem istis uisum fuit, quod Seneca, qui alicubi scribit. Qnod ab aliis bene dictum est, nostrum est. Et ob eas causam, aliena pro suis uidentiuerant scripta, mancipia glorie uanissemus.

1 Vnde non solum reliqua mathemata Aegyptiis & Chaldeis & alijs barbaris gentibus furti esse probabantur.

2 Cum autem in Grecie opinionis ex ueritate scripturarum nobis tradita fulgentem, unde etiam de eo peruenit, furtum ueritatis accipientes, si ita licet dicere, offendentes. Age ipsos Graecos fibi ipsi se fures esse, sed tamen inuiti demonstrant, quod clam in suam tribunam nostram ueritatem inseruerunt, proprietas fecerunt. Si enim neque suorum rebus, multo minus illis absinebunt. Et dogmata quidem sophica omittam, cum fateantur scriptis suis illi ipsi qui sectas distribuerunt, ne in deuictu ingratu esse se a Socrate precipuis dogmata accepisse. Paucis autem eorum qui apud Graecos clari sunt usus testimonij, ad furtu ipsorum coarguenda, nullo tempore respectu habito, ad ea que sequuntur me uerant. Hec prae fatus quodammodo, confutatione deinde subiecti, uarijs utens distinctionibus: & primos poetas & suis & quilibus furtos esse, à collatione singulorum uerborum, offendit. Deinde hec inferit: Nec philosophiam, nec historiam, neque Rhetorican immunitum ab hac representatione videbinus, & horum quedam aferbere opera precium duximus.

3 Cum nos in Plotiniis Athenis Longinus conuinio exceptisset, uocauit tum alios, tum Nicogoranum Sophistam & Meoran Apollonium Grammaticum & Demetrium Geometram, Prolenem, Peripateticum & stoicum Caleeten. Cum quibus ego septimum discubens, conuinio procedente & questione Ephoro nota, audiuimus, inquit qui nam sit tumultus de Ephoro: Erant autem Cystrus & Maximus, qui inter se contendebant.

4 Quoniam contentum isocratem & cum à se uictum dicit magistrum in certamine ad Mausolum Rerum autem furtum fecit, transponens alia alijs, ita ut in farto deprehendatur: hoc modo.

5 Si quidem de Pythagora dicere, fortasse & alijs sciuerint & dixissent & ego idem dixisset. Nunc autem furtum manifestum fecit nominis transposito. Rebus enim uitiorum istud, nomen saltem mutauit.

Furatum

LIBER DECIMUS

160

6 Furatum. I Cum in oratione ad Diondanum, tum de donationibus Euboli. Et quod dicit ab altero sumpsit, certum est.

7 Transcripit. Ex Demosthenis oratione contra Cononem, aut de Hesiodo, à quo hanc sententiam. Non enim quicquam uir muliere bona melius iuuenire posset: mala autem nihil acerbius, Simontides lib. XI. transtulit iſdem uerbi Euripiades autem in Menelippa uincit: Mulier mala nihil petuus est: Bona autem nihil melius, Nature autem differunt. Cumq; Euripiades dixisset, Nos mulieres sumus in fieri plantae: Theocleles in Alcaezone ait, Sapiens inter homines fester sermo, quod non est miseri planct muliere. Hic non solum ab illo sumpsit, sed & iſdem uerbi usus est, & maluit calidè tanquam prouerbiali ēd uti, & tāquam ualde trist: quoniam uiderit id accepisse ab eo qui id inuenisset.

8 Inuentur. I Nam cum Homerus dixisset, Ideo hunc qui fortissimum hominem fuit mortuum: Animus eiusdem uerbis u'us est. Ex Lycophron laudat hanc translationem tanquam per hanc uerbis ipse sit firmatus. Ut enim tacem illud. Hunc respondens allocutus est rex Diomedes, cum Homerus in Comediam à Cratino exagatus sit propter ea quia hoc uerbi ſep̄ uititur. Quem sic uicatum, non dubitauit Antimachus, in se transferre.

Quod disciplinas omnes & artes à Barbaris Graeci acceperunt. Cap. II

N On est autem ab hac præparatione Euangelica & altenum breuiter ostendere, disciplinas omnes & artes à Barbaris Graecos habuisse, ne quis acculares nos audeat, si ab Hebraeorum scriptura pietatem didicisse prædicemus: cum qui ueri aliquid apud eos dicere videatur, nec fabulis theologiam immiscere, Hebraeorum doctrinam planè immittari & cognoscatur. Iuniores enim omnes sunt, qui apud Graecos recte aliquid philosophati sunt, non Hebreis solum, nec Pheniciis atque Aegyptiis, sed prius etiam ipsi Graeci. Primum enim omnium ex Phenicia Cadmus Agenoris filius mysteria & solennitates deorum Graeciarum tradidit, simulacrorum consecrations etiam & hymnos, deinde ex Thracia Orpheus. Linus etiam & Musaeus, quos circa tempora Troiana floruisse afferunt, à quibus nihil aliud quam Aegyptiorum atque Phenicianum falsitas paucis commutatis Graecia commendata est; Quibus quidem in temporibus Pythius, Clarius Dodonæus maximè colebantur, simulacraq; aliorum Deorum atque herorum & templa constituebantur. Et post multa secula philosophia data ita diligenter opera est, ut cum nihil ueri in traditionibus maiorum philosophantes inuentent præclara illa majorum oracula cum autoribus suis contemplerent, quippe ab illis nullam se confesse utilem uidentes, aliena tanquam nudis atq; pauperes ueritatis & disciplina non temere scrutabantur, & ab alijs gentibus, quae utilia uerae censebant, in omnibus artibus atque disciplinis non sine labore mutabantur. Nempe ipsi Graeci confidentur post Orpheum Linum & Musæum antiquissimos, ut ipsi dicunt, theologos multorum autores errorum septem quosdam uiros admirabiles adeo sapientia fuisse, ut sapientes vulgo appellati sint, qui omnes temporibus Cyri Persarum regis flouerunt. Quo quidem tempore apud Hebraeos nouissimi omnium prophetæ fuerint, annis post Troiana tempora pluribus quam sexcentis. A' Mose autem non paucioribus quam milie & quingentis, quod paulo post planius faciemus. Verum ab istis sapientibus nihil aliud quam sententiae quadam commode atque breuiter dictæ, ad utilitatem humanae uite compertum est. Magno deinde spacio temporis interposito, philosophorum genus incepisse fertur. Pythagoras enim primus omnium fuit, quem philosophia quoque nomen inuenisse constat. Hunc multa Samium alijs Tyrrenum, alijs Syrium, aut Tyrium fuisse contendunt. Ita non plane Graecus maximus & primus philosophorum ab omnibus dicitur. Nam Pheracydem doctorem Pythagoram Syrium omnes fuisse tradunt: quamuis eum solummodo, sed persarum etiam magos, & Aegyptiorum diuinae

tores

207 DE PRAEPARATIONE EVANGELICA

Solon quando fuerit.

tores audisse Pythagoram afferunt, eo tempore, quo iudeorum alij in Babylonem, alij in Aegyptum transmigrarunt. Audiuit autem & Brachmanas ludorum philosophos, sic ab alijs Astrologiam, ab alijs Geometriam, ab alijs Musicam, ab alijs Arithmeticam, & alij ab alijs habuerunt. A Greco autem nihil eum habuisse ausus quispam est dicere, tanta doctrina & bonatum atque penuria in Gracia fuit, antequam Pythagoras omnia quae ab illis coligit summo studio, docuit & diutino propterea meruit honores, a quo prima philosophia processit, quam Italicam, quoniam ibi maximè docuit, appellare solet. Secunda est, quam Thales unus de septem sapientibus tradidit, quae Ionica nominatur. Tertia Eleatica dicitur, cuius Xenophates Cophophonius autor ascribitur. Thalem autem multi non Graecum, sed Phoenicem dicunt: nonnulli Milesium fuisse arbitrantur, quem tradunt ab Aegyptiorum divinationibus pleraque accepisse. Solonem uero unum de septem, qui leges Atheniensium conscripsit, tempore quo iudei Aegyptum frequenter habitant, illò peruenisse, Plato in Timo testatur. Quo quidem in libro doceri eum à Barbaro uidemus his verbis: O Solon Solon Graci semper pueri es. sex autem nullus unquam Grecorū fuit, ac ideo apud uos nulla disciplina uetus inueniri potest. Plato quoque ipse, cum Italicam philosophiam hauserit, in Aegyptum abiisse traditur, nec breui tempore conueratus ibi fuisse. Vnde grato animo omnia quae optima sunt, à Barbaris se consecutum profiteret. Dicit enim in Epimenide, cauila fuisse Barbarum illum, qui primus hæc inuenit. Vetus enim regio, inquit, eos alius qui primi hæc inuenierunt. Longam autem etatem multi cōsecuti sunt propter astutiam temporis serenitatem, quam Aegyptus maximè atque Syria possiderat. Quaræ ab initio usque ad hæc tempora innumerabilibus annis examinata uera nobis tradita sunt. Deinde subiicit: Fateri autem oportet, quicquid à Barbaris Graeci acceperunt, ad meliorem illud finem perduxisse. Hac Plato. Democritus autem multo prius à Barbaris se didicisse, his uerbis gloriatur. Ego uero, inquit, multo plures quam omnes ceteri homines, qui modò sunt, regiones peragrai, multis urbis uidi, sapientes uero audiui, nec quisquam me in demonstratione linearum superare potuit, nec ipsi quidem, qui Aristedonaptae apud Aegyptios appellantur. Octoginta enim annos longè à patria disciplinarum amore absut. Babylonem enim etiam iste & Persas & Aegyptum, ut disceret, petiit. Quid de Heraclito, ac de aliis Graecis dicam, per quos omnes illuminata doctrinam constat? Nam ante secula eorum uatibus & oraculis dæmonum inhiabat, nec aliquid solidè disciplina uestigium continebat. Mirabilia uero Apollinis illa responsa nihil penitus hominibus contulerunt, sed errantes huc atque illuc magno sudore aliena sibi homines congererunt. Geometriam enim ab Aegyptiis, Astrologiam à Chaldeis, & alia ab alijs acceperunt. Sed nihil unquam tantum mutuatis sunt, quanti hoc est, quod ab Hebrais habuerunt. unius enim Dei cognitionem inde reperunt, & multitudinem dæmonum suorum & spreuerunt. Cur ergo nos insuas, si Hebraeorum scripturam Barbara, ut ipsi dixerint, Graeca philosophia anteposuimus? quoniam omnia bona à Barbaris ipsi surauit, nec quicquam utilitatis à diis suis habuerunt. Quos iure multi apud eos contempserunt, ut impii dici quād dæmonia uenerati maluerint. Cur igitur nos accusant, aut non magis laudent atque admirantur, qui falsitate contempta, eam theologiam secuti sumus, quæ loca uera est ab omni falsitate remota. Nam neque in impietatem incidimus, ut multi Graecorum sapientes, nullum Deum coientes, neque rursus, ut mirabiles philosophi, summum Deum cognoscentes, multorum falsitatē deorum ueritati permiscimus. Sed de his alijs. Nunc autem non philosophicas

4 Ab Hebreis unius ueri Dei cognitionem, Graeci acceperunt

folum

LITER NONVS.

208

folum doctrinas, sed omnia inuentia hominum humanæ uite utilia à Barbaris Graecos accepisse comprobemus. Primus igitur qui literarum elementa Graecis tradidit, Cadmus ex Phoenicia erat, unde Phoenicia literarum elementa prisci poetæ dixerunt. Multi Syros literas primos comprensis asserunt. Syri autem etiam Hebrai sunt. Nam iudea in Syria semper à scriptoribus habita est, & Phoeniciam etiam apud priscos appellari constat. Temporibus autem nostris Palestinem Syriæ appellant. Argumento autem illud maximum est, ab Hebrais repertas esse literas, ipsarum literarum apud Graecos appellatio. Singula enim apud Hebraeos elementa appellatione significativa uocantur: quod apud Graecos nullo modo fieri potest. Vnde nō esse ab illis inuenta, sed ab alijs accepta declarat. Omnes autem literæ apud Hebraeos uirginis dura sunt, quarum prima Aleph dicitur, quod latine disciplina dici potest. Secunda Beth, quod domus significat. Tertia Gimel, quod uocis plenitudinem significat. Quarta Daleth, quod librorum dici potest. Quinta He, quod uocabulum, illa significat, quæ omnes uoces tales sensum efficiunt. Disciplina domus plenitudo librorum hæc. Sextum elementum apud eos Vau dicitur: quæ uox latine in ipsa dici potest. Deinde Zain, quod uocabulum significat uiuit. Octauum Heth, quod significat uiuens, totum hoc simul, in ipsa uiuit uiuens. Nonum Teth dicitur, id est bonum. Decimum Ioth, & interpretatur principium. Simul hæc duo bonum principium significant. Undecimum Caph, latine tamen, Duodecimum Lamed, quod dñe & postea Samech, quod interpretatur auxilium, totò hoc simul significat. Tamen dñe auxilium. Deinde sequitur elementum quod Mem appellant, quod interpretari potest ex ipsis. deinde Num, id est sempiternum auxilium, his accedit Ain, quod latine fontem aut oculum significat. deinde Phe quod os dici potest. deinde Sade, que uox iustitia interpretari potest. Simul sensus est. Fons aut oculus, & os iustitiae. Elementum deinde accedit Coph, id est uocatio. deinde Res, quod caput significat. deinde Sin, quod dentes dicere possimus. postrem Thau, quod signa dici potest. Omnium igitur sensus elementorum hic est. Disciplina domus, plenitudo librorum, hæc in ipsa uiuit uiuens, bonum principium: tamen dñe ex ipsis sempiternum auxilium, fons aut oculus, atque os iustitiae, uocatio capitis, & dentium signa. Hæc elementorum Hebraicorum latine dicta tententia, quæ disciplina literarum summopere cōuenit, quod apud alias gentes inuenti nequit. Unde fateri necesse est, non ab alijs quam ab Hebrais literas esse inuentas: Graecos uero ab Hebraicis accepisse, ipsa literarum appellatio significat. Hebrai enim Aleph, Graeci Alpha dicunt: illi Beth. Graeci Vita: Gamma. Graeci, Gimel illi: deinde Daleth illi, Delta illi, & alteri Zain, alteri Zita. cetera quoque similiter. Vnde patet ab Hebrais literas inuentas ad alios & ad Graecos tandem peruenisse. Hæc de literis dicta sufficiunt. Clemens quoque cum in similem incidenter materiam, Aegyptios ostendit medicinam Apim docuisse, & Aesculapium amplificasse. Atlantem autem ex Libya primam nauium construxisse ac nauigasse. Astrologiam primos Chaldeos Aegyptios deinde edidisse. Phryges autem uolatus primos obseruasse, & lulos aruspicii comprensi, Telmissinos somniorum interpretationem Tyrhenos inbam, Phrygias fistula: ex Phrygia enim erat Olympus & Marsyas, qui fistulam inuenierunt. Lucerna uolum Aegyptios, qui annum in duo decim partes primi distinxerunt, primi q̄ lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerunt, nec intrare in templo quenquam à muliere nisi lotū sanxere. Geometriam etiam ipsum inuenisse, Tolmentem uero & Damnamenam iudeos in Cypro primos ferrum inuenisse: ferti autem tinturam aut temperiem, qua robur accipit. Delam iudeum comprensi, quamuis Heiodus

*Graci nomi
na literarū
ab Hebreis
habent.*

*Artium &
instrumento
rum inueni-
entes.*

6 siodus Delam ex Scythia fuisse afferat. & Falcem Thraces comperisse, ut pri
mò peltis equestris usos, quam Illyri primo inuenierunt. Cadnum aurum me-
talla primum in monte Pangeo excogitasse. Quadriremem à Carchedonijis
primum factam fuisse, cuius architectus Bosporus fuit. Medeam primum
tincturam capillorum excogitasse. Pannones, qui Noricum habitant, quos
Noropes appellant, æris usum inuenisse. Olympum ex Mysia, Lydiam har-
moniam, Dichordum Assyrios. Sambucam instrumentum etiam id musi-
cum est Trogloditas. Marfyam Phrygem trichordum, diatonumq; har-
moniam, & myxophrygiam atq; myxolydiam Thamyrinthracam, har-
moniam Doricam, & Sidonios tetrachem. Siculos phormingen, non ualde à ci-
thara differentem. Hæc Clemens noster, cæteraq; huius a Cydippo Mant-
neo, Aristodemo, Antiphane, ac Aristotele collegisse ait. operæ autem preci-
um est, à Iosepho etiam ludox nonnulla transcribere. Is enim uir cum de
monium. Antiquitate ludaica scribat, multo iuniores fuisse Græcos ostendit, ac à Bar-
baris omnia collegisse, diuersaq; inter se ac uaria conscripsisse. Verba igitur
eius hæc sunt: Non possum, inquit, non admirari eos, qui putant de uetusq;
simis rebus, solis Græcis credendum, nobis autem cæterisq; hominibus nul-
lam esse fidem adhibendam. Nam si ab ipsis rebus, ueritatem discere uole-
timus, quæ à Græcis facta inuentaq; siue urbes conditas dixeris, siue artes
excogitas, siue legum sanctiones, heri aut nudius tertius, si cum nostris co-
feras, incœpisse putabis. Scribenda uero historia curam omnium postre-
mam ipsis fuisse constat. Vnde ipsi quoque Chaldæos, Phœnices, & Aegy-
ptios (non enim liber modò nos quoque istis connumerare) aperte faten-
tur, uetusq; firmamq; priscarum rerum traditionē tenere. Regiones
enim habitant, quæ minimas continentis regiones patiuntur, multaq; ope-
ra ac magno studio semper incubuerunt, omnia præclara facinora publicis
scripturis ab eloquentissimis uiris posteritati commendari. Græciam uero
non ignoramus sepius deuastatam, rerum gestarum memoriam amisiſſe. Ita
nouo genere uiuendi sepius instituto, à se originem rerum incœpisse puta-
runt. Literas autem posteriores penè omnibus accepterūt: à Cadmo enim
didicisse gloriabantur. Nectamen, aut ex templis, aut loco publico scripturam
se habuisse dicere audent, quæ id significet. Vnde magna quaestio est, utrum
8 Troiani belli temporibus literis uenterentur. Et paulo post: Cadmus uero
Milestus, & Argiuus Acusilaus, qui primi apud Græcos historiam scribere
aggressi fuerunt, non multo ante Xerxis tempora fuisse perhibitentur. Præ-
te Pherecydes Syrius, Pythagoras, & Thales, qui de cœlestibus atq; diui-
nis rebus primi Græci pauca scriperunt, ab Aegyptijs & Chaldaicis cuncta
didicerunt, quos omnes una uoce Græci uetusq; omniū prædicat. Quomodo igitur supræmæ arrogantiæ non est, sibi solis ueritatis & antiqui-
tatis memoriam attribuere? At quis ab ipsis scriptoribus non facile percipiet,
nihil certū, sed omnia conjecturis Græcos scripsisse? Pugnat enim inter se o-
mnes, & alter alterius falsitatē redarguit. nō est opus ut eos moneā, qui meli-
us me sciunt, quod Hellanicus, contra quem Acusilaus de genealogijs edi-
derit: nec ut enumerem in quo, quantisq; Hesiódum reprehendit: nec dicā
quomodo Ephorus Hellanicū, Timæus Ephorum, Timæum posteriores,
Herodotum omnes reprehendunt. 9 Non est necesse de singulis atq; mino-
ribus dicere, cum de Persarū in Græciam impetu, & de præclaris facinorib.
tunc gestis, inter se uehementer scriptores discrepent: cum etiam Thucyd-
dem, qui accuratissime suorum temporum conscripsisse historiam creditor,
quali mendacem nonnulli accusent. Huius discrepancie quāuis multæ pos-
sint esse causæ, duæ tamen mihi præcipuae uidetur. Quarum prima & maxi-
ma est, quia nullam curā, ut publicè præclara facinora scriberetur, Græci po-
puli

puli haberunt: ac ideo magna in scriptoribus mentiendi licentia fuit. Nam
ipsi etiam Athenienses, quos & indigenas putat, & diligentiores fuisse con-
stat, primas omnium publicæ scripture leges Draconis de cæde, qui paulo
ante Pisistratum fuit, commendatas fuisse afferunt. Non oportet de Arcadi-
bus dicere, qui quamvis uetusq; omniū prædident, ultimi tamen
omniū literas didicerunt. Quare cum nihil extaret publice, quo & ignari
dicerentur, & mendaces redarguerentur, partim ignorantia, partim affecti-
one factum est, ut magna inter scriptores discrepancia inueniatur. Altera
causa est, quia non ueritatis amore, quamvis ita profiteantur, sed eloquentia
sue ostentatione, quoniam ueteres scriptores superaturos se facile crede-
bant, scribendi labore sumebat. Ita nonnulli fabulas, nonnulli ciuitatum,
aut regum laudes, aut uituperationes, nonnulli ueterum scriptorum, ut ipsi
eloquentiores uiderentur, emendationem conscripserunt. Vnde fit, cum hi
storiam scribere profiteantur, non id, sed huius oppositum faciant. Verita-
tis enim historiæ signum illud est, ut de eisdem rebus eadem omnes conscri-
bant. Illi uero sic se ueraces uisum iri putarunt, si unusquisq; aliter quam cæ-
teri conscripsisset. Hæc Iosephus. Sed non erit ab re, quali apicem Diodoti
testimonium afferre. Is igitur in primo his uerbis uititur: Dicendum modò
de his est, qui priscis temporibus prudentia doctrinæ clari ad Aegyptum
usq; profecti sunt. Sacerdotes enim Aegyptiorum in sacris libris scriptum
inueniunt Orpheus, Musæum, Melampoda, Dædalum, Homerum poetam,
Lycurgum Spartiatem, Solonem Atheniensem, Platonem philosophum,
Pythagoram Samium, Eudoxum mathematicum, Democritum Abdari-
tam, Enopidem Chitum Aegyptum petiisse: quorum omnium uestigia, alio-
rum imagines, aliorum nomina, locis aut instrumentis indita extant: asse-
tuntq; uniuersa illos, quibus apud Græcos claruerunt, ab Aegyptijs acce-
pisse. Orpheus enim mysteria Dionysij, & errores Cereris sic conscripsisse, ut
mysteria Osiridos, & errores Isidos se habent, nominibus solummodo im-
mutatis. Supplicia uero impiorum apud inferos & amenos piorum cam-
pos ad imitationem eum fecisse earum rerum, quæ in sepulchrīs ab Aegy-
ptijs geruntur. 10 Quam rem Orpheus primus apud Græcos transtulit, &
Homerus amplificat. Melampodem autem aiunt ea, quæ de Saturno & de
Titanum pugna dicuntur, ac de alijs deorum calamitatibus, ab Aegypto in
Græciam traduxisse. Dædalū autem affirmant uolutiones Labyrinthi fuis-
se imitatum, qui usque ad hæc tempora in Aegypto permanet à Mendote,
uel sicut quidam dicunt à rege Maro multis annis ante Minoem constru-
ctus, cuius rei signum est statuarum numerus, quas Dædalus apud Græcos
confinxit. neq; enim plures, neque pauciores sunt, quam apud Aegyptios
sint. Ita uero esse, inde maximè patere aiunt, quod in Memphide Propylæa
Vulcani à Dædalo architecto facta ostendunt. Quo quidem opere adeo
admirabilis Ingenij uisus, ut lignea eum statua ipsius manibus facta dona-
uerint, quæ in eodē Vulcani templo conspicitur. Adeo enim superauit Ae-
gyptios, à quibus didicit, ut propter multa, quæ adiuuenit, honores diui-
nos apud eos consecutus sit. Templum enim Dædalī ad hæc usq; tempora
in insula quadam iuxta Memphis summoperé colitur. Argumenta quoq;
nonnulla solent afferre, quibus fuisse in Aegypto Homerum planè ostendunt,
ac maximè, quia Helenam scriptis potionem Telemacho apud Mené-
laum hospitanti præbuisse: qua factum est, ut calamitatum suarum obliu-
sceretur. Quam quidem potionem 11 ab Aegyptijs dicit poeta Helenam
à Polydamnesta quadam Thonis uxor edidicisse. Nam usq; ad nostra tem-
pora sola Diopoliticæ mulieres, itam atq; moestitiam potionibus sedare
sciunt. Diopolis autem thebæ sunt. Venerem quoq; auream Homerus ap-
pellat,